

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглядається діяльність Міжнародних фінансових організацій, зокрема Міжнародного Валютного Фонду та Світового банку. Розкривається їх значення щодо сприяння економічного розвитку України у процесі формування ринкових відносин.

Assist. N.M. Zaiarna; stud. O.M. Bartceovich – L'viv commercial academy

International financial organizations that their role in the proces of transformation of economy of Ukraine

Activity of International financial organizations is considered, in particular International Monetary Fund and World bank. Their role in relation to the assistance of economic development of Ukraine in the process of forming of market relations opens up.

З огляду на те, що економіка України протягом останніх 15 років перебуває на перехідному етапі розвитку, необхідність фінансової підтримки є надзвичайно гострою і актуальною проблемою. Адже, з одного боку, виникає нагальна потреба в масштабних фінансових інвестиціях, з іншого – необхідно знайти оптимальні умови для їх реалізації і погашення боргу. Велике значення для країн, що розвиваються відіграють міжнародні фінансові організації, найкрупнішими серед яких є Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК) (табл. 1).

Метою даної статті є розгляд діяльності найкрупніших Міжнародних фінансових організацій (Міжнародного валютного фонду і Світового банку), та їх внесок у розвиток і трансформацію економіки в Україні.

Міжнародний Валютний Фонд (МВФ) – міжурядова організація, призначена для регулювання валютно-кредитних відносин між державами членами і надання їм фінансової допомоги при валютних ускладненнях, що викликані дефіцитом платіжного балансу, шляхом надання коротко- і середньотермінових кредитів у іноземній валюті. Фонд – спеціалізована установа ООН – практично служить інституціональною основою світової валютної системи. МВФ було створено на міжнародній валютно-фінансовій конференції ООН, що проходила з 01 по 22 липня 1944 р. в Бреттон-Вудсі (США, штат Нью Гемпшир). Конференція ухвалила Статті Угоди про МВФ, яка є його Статутом і набрала чинності 27 грудня 1945 р.; практичну діяльність Фонд розпочав з 1 березня 1947 р., у зв'язку з еволюцією світової валютної системи. За час свого існування МВФ перетворився у достовірно універсальну організацію, добився широкого визнання як головний наднаціональний орган регулювання міжнародних валютно-кредитних відносин, авторитетного центра міжнародного кредитування, координатора міждержавних кредитних потоків і гаранта платоспроможності країн-кредиторів. Одночасно він починає грати важливе значення у реалізації рішень "сімки" ведучих держав Заходу, стає ключовою ланкою системи регулювання світової економіки, що формується, міжнародної координації, узгодження національних макроекономічних полі-

тик. Фонд зарекомендував себе активно функціонуючим світовим валютним інститутом, нагромадив великий і корисний досвід.

Табл. 1. Чотири найбільші міжнародні каси взаємодопомоги [2]

Організація			
Світовий банк (СБ). Засновано у 1944 р. Штаб-квартира – Вашингтон (США)	Міжнародний валютний фонд (МВФ). Засновано у 1944 р. Штаб-квартира – Вашингтон (США)	Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Засновано у 1991 р. Штаб-квартира – Лондон	Міжнародна фінансова корпорація (МФК). Заснована 1956 р. Штаб-квартира – Вашингтон (США)
Акціонери			
184 країни, найбільші акціонери (понад 5 % акцій) – США, Франція, Італія, Німеччина, Японія, Велика Британія	184 країни, найбільші власники (понад 5 % акціонерного капіталу) – США, Франція, Італія, Німеччина, Японія, Велика Британія та Саудівська Аравія	60 країн, найбільші – США, країни ЄС (Франція, Італія, Німеччина, Велика Британія тощо), Японія	178 країн світу, найбільші – США, Франція, Італія, Німеччина, Японія, Велика Британія, Австралія
Бюджет			
Активи – \$ 222 млрд. (на 30 червня 2005 р.), щороку залучає на світовому ринку додатково \$ 10-15 млрд.	SDR 213 млрд. (\$ 315 млрд.)	Обсяг доступних коштів для фінансування проектів у країнах, що розвиваються, – EUR 20 млрд.	Активи корпорації – \$ 38,4 млрд., статутний фонд – \$ 2,3 млрд.
Частка України			
0,69 % у статутному капіталі. Сумарні інвестиції банку в Україну – \$3,2 млрд.	Квота України – SDR 1,372 млрд. (або \$ 2 млрд.), кількість голосів у загальних зборах – 0,64 %. Усього МВФ видав Україні кредитів на суму близько \$3 млрд.	0,8 %, частка у статутному капіталі – EUR 160 млн. З початку 90-х сума інвестицій банку в Україну становить EUR 2,2 млрд.	Внесев Україною частка – \$9,5 млн. (або 0,41 % голосів). З початку 90-х інвестиції в Україну становлять \$685 млн.
Має кілька дочірніх структур, включаючи основного кредитного донора – Міжнародний банк реконструкції та розвитку, а також комерційну організацію		Фінансує винятково країни пострадянського простору – 27 держав, що розвиваються, Східної та Центральної Європи і Азії	Найбільші акціонери не є клієнтами корпорації – не отримують фінансування

МВФ здійснює спостереження і контроль над дотриманням країнами-членами свого Статуту, який фіксує основні структурні принципи світової валютної системи. Статут МВФ тричі переглядався: у 1969 р. з введенням системи SDR (спеціальна валюта запозичення), у 1976 р. зі створенням Ямайсь-

кої валютної системи, у листопаді 1992 р. з включенням санкції – припинення права брати участь в голосуванні – за відношенням до країн, що не погасили свої борги Фонду. Країна, потребує іноземної валюти, проводить купівлю (purchase) або інакше запозичення (drawing) іноземної валюти або SDR в обмін на еквівалентну кількість національної валюти, яка зараховується на рахунок МВФ у центральному банку даної країни. При розробці механізму функціонування МВФ передбачалося, що країни-члени будуть пред'являти рівномірний попит на валюту, а тому їх національні валюти, що надходять у Фонд, стануть переходити від однієї країни до іншої. Таким чином, ці операції не повинні були бути кредитними у суворому значенні слова. На практиці у Фонд звертаються з проханнями про надання кредиту головним чином країни з неконвертованими валютами. Внаслідок цього МВФ, зазвичай, надає валютні кредити державам-членам ніби "під заставу" відповідних сум неконвертованих національних валют. Оскільки на них немає попиту, вони залишаються у Фонді до викупу їх країнами-емітентами цих валют. Доступ країн-членів до кредитних ресурсів МВФ обмежений певними умовами. Згідно з первинним Статутом вони полягали в наступному: по-перше, сума валюти, отриманої країною-членом за дванадцять місяців, що передували його новому зверненню у Фонд, включаючи потрібну суму, не повинна була перевищувати 25 % від величини квоти країни; по-друге, загальна сума валюти даної країни в активах МВФ не могла перевищувати 200 % величини її квоти (включаючи 75 % квоти, внесених у Фонд за підпискою). МВФ стягує з країн-кредиторів разовий комісійний збір у розмірі 0,5 % від суми операції і певну плату (charge), або процентну ставку, за кредити, що надаються їм, яка базується на ринкових ставках. Після закінчення встановленого періоду часу країна-член зобов'язана зробити зворотну операцію – викупити національну валюту у Фонду, повернувши йому кошти в SDR або іноземних валютах. Окрім того, країна-позичальник зобов'язана дотерміново проводити викуп своєї зайвої для Фонду валюти по мірі поліпшення її платіжного балансу і збільшення валютних резервів. Якщо національну валюту країни-боржника, що знаходиться в МВФ купують інші держави-члени, то тим самим погашається її заборгованість. Зобов'язання країни-кредитора, що передбачають проведення нею відповідних фінансово-економічних заходів, фіксуються в "листі про наміри", що направляється в МВФ. Якщо Фонд визнає, що країна використовує кредит "у суперечності з цілями Фонду" або не виконує його розпоряджень, він може обмежити або повністю припинити кредитування країни. Використання першої кредитної частки може бути здійснене як у формі прямої купівлі іноземної валюти, при якій країна отримує всю потрібну суму негайно після схвалення Фондом її запиту, так і шляхом висновку з МВФ угоди про резервний кредит. Фінансові ресурси МВФ надає Україні на досить пільгових умовах: термін сплати 3-5 років, початок оплати – через три роки, процентні ставки за кредит – від 5,75 % до 6,29 %.

На початку своєї діяльності, у кінці 40-х років, практично не було розвинутої системи міжнародних фінансових приватних ринків. Тому МВФ був джерелом коштів як для розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються.

Протягом останніх 40-50-ти років одним з найцікавіших аспектів економічного розвитку у світі стала дуже швидка інтернаціоналізація приватного фінансового ринку. І сьогодні більшість розвинутих країн не потребує фінансових ресурсів Фонду, оскільки вони мають доступ до приватних фінансових ринків. Саме тому МВФ переключився на підтримку країн, що розвиваються. Відбулась переорієнтація МВФ від статусу, так би мовити, міжнародного банкіра до організації, що сприяє економічному розвитку країн, які самі не у змозі вийти на фінансові ринки і потребують офіційної підтримки Фонду. У рамках такої еволюції можна зрозуміти відносини МВФ і з Україною. Україна ввійшла до складу МВФ 3 вересня 1992 р. Ставши членом МВФ, Україна водночас увійшла до структури Світового банку, їй виділено квоту у 10 678 акцій на загальну суму у 1,3 млрд. дол. США. Валютну готівку за членство України в банку на суму 7,9 млн дол. США внесли Нідерланди, що є країною-опікуном нашої держави у цій банківській структурі. Світовий банк надає "технічну допомогу" або дає рекомендації щодо підвищення ефективності окремих галузей і пристосування специфічних секторів економіки до цілей економічного розвитку. Роботу Світового банку координує Рада управляючих. Кожна з країн-учасниць представлена в Раді одним управляючим, зазвичай, посадовою особою в ранзі міністра. Рада управляючих делегує свої повноваження нечисленній групі представників – Раді директорів-розпорядників. Місцезнаходження Ради – Вашингтон. Рада директорів-розпорядників відповідає за рішення, що стосуються операцій Світового банку, і за затвердження позик. Рішення щодо останнього приймаються на основі економічних, а не політичних критеріїв. Президент Світового банку є одночасно Головою Ради директорів-розпорядників. Керівництво і щоденні операції Банку виконують понад 7 тис. співробітників із більш ніж 100 країн світу. Розподіл акцій капіталу здійснюється на основі квот країн-членів Міжнародного валютного фонду (МВФ), а підрахунок голосів – згідно з часткою участі країн у акціонерному капіталі. Сьогодні США мають найбільшу частку голосів (17,07 %), Японія (7,09 %) і Великобританія (5,26 %). У перші роки функціонування Банку великий обсяг допомоги країнам, що розвиваються, був наданий на фінансування специфічних проектів розвитку, таких, наприклад, як установлення ліній електропередач і будівництво автошляхів, мостів та залізниць. Згодом відбулося скорочення фінансування великих промислових проектів, натомість головними стали проекти, спрямовані на підвищення продуктивності і життєвого рівня найбільш вразливих прошарків місцевого населення. Більшість із цих проектів передбачали підготовку спеціалістів для модернізації фірм, підвищення кваліфікації вчителів, застосування "ноу-хау" на малих підприємствах та ін.

Потреба України у підтримці міжнародних фінансових організацій викликана наступним: по-перше, Україна як держава поки що фактично не має реального доступу на міжнародні фінансові ринки. Зовнішнє фінансування вона може отримати переважно з офіційних джерел. А головне офіційне джерело – це МВФ. І, навіть, можливе одностороннє фінансування з боку таких країн, як США, Японія, зазвичай, пов'язана з домовленостями з Фондом. По-друге, політика Фонду, яка проводиться в Україні і пов'язана з грошовою під-

тримкою, спрямована на стабілізацію соціально-економічної ситуації в Україні. Кредити, що залучаються від МВФ, використовуються для підтримки курсу національної валюти та для фінансування дефіциту платіжного балансу України і покликані пом'якшити економічні труднощі у процесі проведення економічних реформ, які дають змогу забезпечити у перспективі економічне зростання у країні. Без проведення програми економічних перетворень фінансова підтримка з офіційних джерел не має сенсу, бо в цьому разі позичкові кошти використовуватимуться на фінансування тільки поточних проблем платіжного балансу, які без реформування економіки знову нагромаджуватимуться і перетворюватимуться у додатковий тягар. Значною мірою завдяки співробітництву з МВФ наша країна спромоглася залучити значні кредитні ресурси Світового банку.

Згодом великий донор і кредитор України – Міжнародний валютний фонд – зовсім припинив кредитну діяльність у нашій країні. Тепер МВФ займається підрахунком і збором відсотків за кредитами, виданими у середині 90-х, а також складанням рекомендацій для українського Уряду.

Проте в абсолютному виразі внесок міжнародних організацій в українську економіку вражає. \$12 млрд. – приблизно стільки вклали в нашу країну за 15 років Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, а також Міжнародна фінансова корпорація (комерційна структура Світового банку). На початку 90-х Світовий банк і МВФ були чи не єдиними джерелами припливу в Україну великого іноземного капіталу. У перші роки незалежності дешеві кредитні транші (часом їхня вартість становила LIBOR+0,5 % – на такі ставки не претендують навіть великі нафтові корпорації) сягали півмільярда доларів кожен.

Особливо тісно Україна співпрацювала з МВФ. У 1994-95 рр. уряд отримав близько \$2 млрд. на фінансування дефіциту платіжного балансу і держбюджету. В обмін на фінансування він зобов'язався здійснювати приватизацію, демонополізацію ринків, лібералізувати ціни та зовнішню торгівлю, а також стабілізувати курс національної валюти (купоно-карбованця, пізніше – гривні). Ці вимоги, попри постійні нагадування фонду, було виконано тільки до кінця 90-х, до того ж не у повному обсязі. Починаючи з 2000 р. – зі зростанням експорту, зниженням інфляції й дефіциту бюджету – необхідність у кредитах фонду зникла. Останній кредит було запропоновано Україні кілька років тому, однак Уряд відмовився від фінансової допомоги. Зараз Україна фінансово не залежить від МВФ. Борг країни перед фондом налічує тільки \$3 млрд. – менш ніж 3 % річного ВВП. Тому місією МВФ в Україні, по суті, є тільки продовження консультативної діяльності, уже не висуваючи ультимативних вимог середини 90-х років – негайно приватизувати великі підприємства, закрити нерентабельне виробництво, відмовитися від держрегулювання в банківському секторі.

Як бачимо з табл. 2 [2], Світовий банк є більш активніший у підтримці України. Загальна сума позик Світового банку, виділених Україні за останні 13 років, – \$4,7 млрд. Однак реально держбюджет отримав \$3,2 млрд. – зазвичай, у вигляді структурних кредитів Уряду для фінансування дефіциту бю-

джету. Проте за останні шість років українська влада використовувала виключно структурні (простіше кажучи, нецільові) кредити. Реалізація цільових проектів у сфері розвитку експорту, сільського господарства, охорони здоров'я, захисту екології затнулася. Відповідно до Стратегії допомоги Україні у 2001-03 рр. організація збиралася за три роки реалізувати дев'ять програм. СБ мав намір виділити \$60 млн. на боротьбу зі СНІДом і туберкульозом, \$50 млн. – на створення фонду соціального захисту населення, \$40 млн. – на модернізацію податкової служби. Підсумок – більшість проектів заморожено або зовсім скасовано.

Табл. 2. Найбільші проекти МФО в Україні

Організація	Рік затвердження кредиту	Мета кредитування	Сума кредиту, \$ млн.
МВФ	1995	Фінансування дефіциту бюджету і платіжного балансу	1800
	1996	Проведення економічних реформ (зниження інфляції, стабілізація гривні, реструктуризація енергетичного сектора), фінансування дефіциту держбюджету	867
Світовий банк	1996, 1998	Програма розвитку приватного сектора (у два етапи)	610
	1997	Проведення реформ 1997-98 рр.	542
	1994	Реабілітаційний кредит на розвиток економіки	500
	1996	Розвиток сільського господарства	300
	1996	Розвиток вугільної промисловості	300
	1998	Розвиток фінансового сектора	300
	2001	Програмна позика на фінансування дефіциту бюджету	250
	2003	Друга програмна позика на фінансування дефіциту бюджету	250
ЄБРР	1994, 1998 2003, 2005	Програма мікрокредитування (чотири етапи)	250
МВФ	2006	Кредит компанії Mittal Steel для модернізації виробництва на Криворіжсталі	200
	1999	Фінансування дефіциту платіжного балансу	184
ЄБРР	2005	Будівництво дороги Київ-Чоп	125
МФК	2004, 2005	Розширення виробничих потужностей компанії "Миронівський хлібопродукт"	110
	2006	Кредит корпорації "Індустріальний союз Донбасу"	100
ЄБРР	2005	Кредит компанії Alfred C. Toepfer (Ukraine) на розвиток логістичної мережі	120

Україна проявляє більшу самостійність у вирішенні як економічних, так і соціальних проблем, що дає підстави сподіватися на стабілізацію економічної ситуації.

Література

1. www.kontrakty.com.ua/show/ukr/article/45/3920067905.htm
2. www.kontrakty.com.ua/show/ukr/article/45/4620068148.html
3. www.rbc.ua
4. Бей О. В обійми вільного ринку// Політика і час. – 1996, № 2.
5. Луцишин З.О. Міжнародні валютно-фінансові відносини. – Тернопіль: Збруч, 1997.